

AZ UDVARI TÖRPE.

A SPANYOL örökösödési háborúban Max Emanuel, bajor választófejedelem XIV. Lajos oldalán a Habsburgok ellen harcolt. Mikor 1704-ben Eugen herceg az angol hadvezérrel, Marlborough-val Höchstädtnél és Blindheimnél leverte a franciákat és bajorokat, a választófejedelem kénytelen volt hadserege maradványait a Rajnán túlra követni. A németalföldi helytartóság székhelyére, Brabantba vonult, melyet XIV. Lajos bocsátott szerencsétlen szövetségese rendelkezésére addig az időig, míg az általános béke számára is jobb sorsot ígért.

Max Emanuel a leghevesebb és legszenvedélyesebb, de talán a legtehetségesebb uralkodók egyike volt, kik valaha is éltek. A gondolat, hogy gyönyörű országából elűzve azt a császáriak pusztításainak kiszolgáltatta, előbb mély búskomorságba taszította, majd lármás mulatásokba kergette, melyekkel fájdalmát remélte elkábítani.

Egy ilyen multság alkalmával sajtáságos pástétomot szolgáltak fel. A pástétom méretei és művészies elkészítése az egész társaságot bámulatba ejtette.

Leemelték a tetejét... a pástétomból egy huszárcsákó emelkedett ki. A csákót komoly, kissé bátortalan gyermekarc követte, majd huszáregyenruhában egy kis alak, végül az egész emberke óvatosan kimászott a sütemény körfalából, finom ezüst sarkantyúját pengetve végigmasírozott az abroszon és katonás tisztelegéssel elhelyezkedett a választófejedelem előtt.

Ez a sajtáságos, különben jól megtermett, de korára túl kicsiny gyerek a tizenegy éves Cuvillies Ferenc volt Soigniesből. Abból a kis vidéki városból való, amely Bruxellesből Monson át a francia határhoz vezető országút mentén feküdt.

A választófejedelem erre a látványra szerfelett jót nevetett.

Kérdéseket intézett Cuvillieshez, élénk eszűnek és jólneveltnek találta, miért elhatározta, hogy magánál tartja udvari törpének.

Igy maradt «de Nain Cuvillies» az udvari táborban.

A háború tovább folyt. A sors vaskockái évről-évre franciaország rovására vetődtek. Ekkor megbukott az angol minisztérium, Marlborough visszahívták a szárazföldről, a kocka fordult és 1714-ben a rastatti béke visszaadta a választófejedelemnek országát.

Hazatért Münchenbe és magával vitte udvari törpéjét is, aki eközben húszéves és két arasszal magasabb lett, de mégis nagyon kicsi

és fölötté törékeny emberke maradt. Természetesen pástétomokba már régen nem ültették. Mert ez a Cuvillies Ferenc értette, hogyan ébresszen maga iránt tiszteletet azoknál, akikkel találkozott, de különösen a választófejedelemnél mindenekelőtt nélkülözhetetlenné vált bámulatosan finom érzéke révén művészi dolgokban. Ha bármikor kereskedők jöttek, értékes szőnyekkel, hímzésekkel, porcellán és ezüst holmikkal, divatkereskedők, vagy építészek tervrajzokkal, a kicsi felállt egy székre, két kezét az asztalra támasztotta és olyan komolysággal és alapossággal szemlélte a tárgyakat és terveket, olyan találó ítéleteket mondott, olyan csalhatatlanul rámutatott az előnyökre vagy hibákra, hogy hamarosan már semmit sem szereztek be, míg tanácsát meg nem hallgatták. Ő maga a legcsodálatosabb és legművészebb dolgokat rajzolta, ékszereket, tükörkereteket, bútorokat, kárpitokat, de különös kedvvel tervezett házakat teljes berendezéssel... Mivel ezenkívül becsületes és szellemes ember is volt, a választófejedelem kínos helyzetéből ki akarta emelni és jövőjéről legjobb ereje szerint óhajtott gondoskodni. Mert egyben az államnak is szeretett volna használni, elhatározta, hogy Cuvillies mérnök és az erődítések építészé lesz.

Különös kitüntetésképpen és talán némileg tréfából is — müncheni testőrezredéhez zászlósnak osztotta be.

A testőrezred már akkor is csupa hosszú legényből állott, akiknek a kis Cuvillies anélkül, hogy meghajolt volna, könnyen a lábuk között tudott áthaladni. A gondolat, hogy ezt a kis porcellánfigurát mint hadnagyot lássa egy szakasz élén, kétségbeejtette az ezredet. De a választófejedelem parancsolta! Az ezredes gondolkozott, gondolkozott és a harmadik napon elhivatta Franzlt, mert Franzlnak keresztelték el rögtön, aki ezüst sarkantyúját halkán csörgetve, gondosan ápolt egyenruhájában meg is érkezett, az ezredes elé masírozott és katonás köszönéssel állt meg előtte, éppen úgy, mint akkor régen, a brabanti ünnepi asztalnál, Max Emánuel előtt.

A parancsnok bajuszát sodorgatta és jóakaratólag szólalt meg:

— Hallja, kedves zászlósom! Maga úgy véli, hogy mindenképpen a fenséges választófejedelem testőrezredében van a helye?...

Cuvillies látta, hová indul a beszéd és lesütötte a szemeit. Ilyen pillanatokban iszonyúan szenvedett törpeszerű alakja miatt, tudta, hogy eszesebb, mint az összes testőrlegények együttvéve és csak a természet nevetséges, aljas és kárhözatos szeszélye rontott bele az életébe, de eléggé bölcs volt, hogy belássa: az ezredesnek igaza van.

El nem titkolt szomorúsággal válaszolt:

— A választófejedelem parancsolta.

— Ő parancsolta... — bólintott az ezredes lehangoltan.

Egy légy ütődött az ablaküveghez. Mind a ketten az értelem nélküli zümmögésre hallgattak. Cuvillies majdnem felsóhajtott. Végre annyit mondott:

— De ha az ezredes úr úgy gondolja...

— Mindenesetre úgy gondolom! — válaszolt a másik láthatólag megkönnyebbülve. Mélyen lehajolt és a kis zászlós vállára tette a kezét.

— Legyen olyan jó, kedvesem és beszéljen a választófejedelemmel — mert hát ez nem maradhat így.

Most mégis csak felsóhajtott Franzl, csöppet se katonásan sóhajtott, de aztán meggondolta magát, köszönt és a legfeszesebb fordulattal távozott.

Az ezredes utánanézett és rázta a fejét.

Mikor másnap a kis zászlós apródszolgálatot teljesített a választófejedelem asztalánál, előhozta az ügyet Max Emanuelnek.

A választófejedelem összeráncolta a homlokát, — de akkor Cuvilliesre nézett, amint az boldogtalan megadóan, gyámoltalanul és szomorúan állt előtte. A választófejedelem lenyelte a mennydörgést és vihardübörgését szelíd, meggondolt morgásra változtatta. Sajnálta a kis embert, érezte, hogy mi mehet végbe a szívében.

— Az eredes csak egy ökör... — mondta végül, szálló rossz kedvvel. — Mindazonáltal úgy látom, ő azt hiszi, hogy neki igaza van. Jól van tehát! Nemcsak katonák vannak a világon, Cuvillies! Érted? Pakkold be a táskádat. Párisba utazol. Kémkedjél! Tanulj meg mindent, amit azok a fickók tudnak! Bujj be minden egérlyukba, hallgatózzál minden ajtónál. Ha pedig visszajössz és nem tudsz majd éppen olyan nagyszerű palotákat építeni, mint Blondel, akkor erre a csillárra fognak felakasztani. De én ismerlek téged, Cuvillies; mi nem fogunk benned csalatkozni. Az udvari pénztár fizet mindent. Vizontlátásra!

Ez volt a kis François legboldogabb napja.

Szobájában saját méreteinek éppen meg nem felelő erős kifejezésekkel vágta az egyenruhát a falhoz, csipkés fehéreneműt, selyemharisnyát és brokátmellényt vett magára és úgy ugrált a székek között, mint a szöcske.

Ő — építőmester!

Tündérpaloták táncoltak képzeletében, függöktertek.

Tükörtermek.

Elragadó szalonok arany, fehér, kék színekben.

Arany, arany, arany...

A választófejedelem meg lesz elégedve François Cuvilliesvel.

* * *

Évek múltak. Közben a szelíd kis emberről semmit sem hallottak a müncheni udvarnál. Csupán alázatos írások és köszönőlevelek jöttek tőle, hogy szorgalmasan tanul és dolgozik, tanárai meg vannak vele elégedve és ő reméli, hogy a fenséges választófejedelemet haladásáról hamarosan meggyőzheti. Max Emánuel örült, meg volt a tehetsége ahhoz, hogy értékeket felismerjen és Cuvilliesjét meg tudta becsülni; kéretlenül pénzt küldött neki egy római úthoz, mellyel tanulmányait befejezze.

És egy napon Franzl megint itt volt.

Semmit se változott, sem külsejére, sem belsőleg. Sohasem egészen fiatal, de nem is öreg arcán ugyanaz a bátortalanul bizalmas és szelíd kifejezés ült most is, amelyikért mindig szerették.

Egy arasszal se lett magasabb és sovány kis alakja szerényen húzódtott meg az udvar tekintélyes főméltóságai között, feltűnően világos, ragyogó barna szemében meg mindig ott reszketett a nevetségességtől való titkos félelem, de zavartalanná és nagyokká lettek a szemek, mikor szép dolgokra figyelhettek.

Ilyen volt ekkoriban a «kis» építőmester, aki várt az alkalomra, amikor majd szorgalmának gyümölcsét bemutathassa.

Ahol foglalkoztatták, elbűvölő ízlést tanúsított, amihez hozzányúlt az finom keze között meseszerű szépséggé és bájjá változott. A kagylók új divatját, a rokokót ő hozta magával és megmutatta a bajoroknak, hogy mit értenek most Párisban elegancia alatt. Kék selyem falakra arany madrigálokat varázsolt, velencei tükrökre cikornyás tündérhálókat szőtt, egyszerű stuckot dobott a mennyezetre és az virágerdőkke változott, fuvolákká, trombitákká nőtt és mint arany guirlande verődött vissza a fényes padlózatokban. Cuvillies a rokokó szellemét két gyermekkezeiben tartotta.

Max Emanuel mindjobban belátta, hogy milyen kincset gondozott benne; 1725-ben kinevezte Cuvillieset udvari építőmesterévé. Egy évvel később meghalt a választófejedelem.

Fia, Károly Albrecht követte, aki később VII. Károly néven római császárrá lett — a legsóvárgóbb és ezért a legszerencsétlenebb fejedelmek egyike, kikről a világtörténelem megemlékezik. Egy férfi, akinek nagy, csodálatosan kék szeméből a szépség utáni örök vágy sugárzott és akinek ezért korlátlan hatalma volt az asszonyi szívek felett. Még a későbbi években is... mikor a korona súlya virágjában már letörte és Frankfurtban megpillantotta őt a városbíró fiatal leánya, — késő öregségében bevallotta, hogy Károly Albrecht volt életének egyetlen szerelme.

Ez a férfi, aki az örök szépség utáni vágy édes mérgét hordozta szívében, akit az asszonyok úgy rajongtak körül, mint ahogy egy márványistent körülfonják a rózsák, ő lett most a kis Cuvillies Ferenc ura.

És ezzel kezdődött a kis építőmester fénykora, szerencséje és szív-fájdalma.

Károly Albrecht nem lett volna atyja fia, ha rögtön észre nem veszi, mi rejtőzik Cuvillies gyenge testében. Hamarosan teljesen magához vonta őt és rábízta müncheni rezidenciájában «a gazdag szobák» kiképzését. Cuvillies ünnepelni kezdett, mikor olyan ember előtt tárhatta fel tehetségeit, aki nem kívánt mást, mint szépséget. A legkecsesebbet, a legragyogóbbat gondolta ki, mire csordultig telt szíve képes volt. Az általa alkotott szobák sora pompában és bájjban azokhoz a tündér-

palotákhoz hasonlított, melyeket a rokokó messze keletnek tulajdonított, pedig tudta, hogy ezek a paloták nem léteznek. Fény költözött oda, ahol ez a kedves kis ember dolgozott. Ezer gyertya lángja ragyogott az aranycirádák és fali tükrök között, buja színektől melegen égtek a kárpitok, fénylett a padozat.

Szép asszonyok abroncsos selyemruhákban ringatódva, magas-sarkú cipőkben jártak a ragyogásban, körülöttük rejtett fülkékből hangzó lány zene keringett. Kék bársony függönyök omlottak le a kis kabinettek bejáratai előtt. Kacagás akadt meg a mennyezet kagylóiban — a rokokó első és legszínesebb virága nyílt ki.

És sok, nagyon sok szép asszony volt ott, akikért ezeket a csodákat megteremtették. Mind eljöttek, ragyogtak egy ideig, elhervadtak egyetlen éjszakán és visszaléptek a névtelen alattvalók tömegébe, hogy még szebbek jöjjenek utánuk. A választófejedelem felesége, Mária Amália, I. József császár leánya, nem volt ezért a legboldogabb; de azokban az időkben bizony ilyen volt a fejedelmek házaselete.

De a legszebb, a legragyogóbb: Topor Morawitzka Marysienka volt.

Világított, mint egy csillag, mely a föld keleti szélén feltűnik. A Toporok ezeréves családja Lengyelország alapítói közé számította magát. Ezer év óta nem volt lengyel háború, sem lengyel ütközet, melyben egy Topor Morawitzky ne harcolt, vagy el ne esett volna. És most megjelent Marysienka grófnő Münchenben. Szép, lángoló, szellemes, pazarló, szeszélyes és elkápráztató — igazi lengyel.

A választófejedelem tökéletesen rabjává esett ennek a nőnek. A grófnő mosolygott, teljesen rendjénvalónak találta ezt és úgy gyakorolta hatalmát, ahogy ezt már előre várni lehetett.

És azután elkövetkezett az az este, mikor a kis Cuvillies megismerte a nagy szívfájdalmat.

Álarcos-bált parancsolt a választófejedelem, vagy talán a Morawitzka — ez mindegy.

A város összeszorult háztetői fölött hótól nehezen lógott az ég. Az alkonyat kezét nyujtott a sötétségnek és a békés fekete házsorok közt megvillantak az ablakok. A rezidencia ünnepélyesen ki volt világítva. Gyaloghintókat hordó emberek aranyos terhük alatt meggörnyedve nehezen haladtak a mély hóban. Magasra tartott széllámpákkal futárok világítottak előttük.

Cuvilliesnek kötelessége volt megjelenni. Félig örömmel, félig kelleetlenül tette. Örömmel, mert szeme és szíve sohase tudott betelni a fényvel és szépséggel; kelleetlenül, mert mint mindig, kicsiségének kinevetésétől félt most is. Mint takarékos ember, gyalog próbált elmenni. De egy hórákásnak szaladt, amiből alig tudott kiszabadulni. Nedvesen, átfázva újra hazafutott ruhát váltani és ajkait keskenyen húzta össze a gondolatra, hogy egy rendes nagyságú ember, egyetlen lépéssel átjuthatott volna a végzetes hótömbön. Ez nem volt jó kezdet.

Végre átöltözött, frizuráját rendbe szedte és bepuderezte. Most már udvari gyaloghintót rendelt és várutcai lakásából a rezidenciába hímblózott.

A párnák közt még érezni lehetett az illatosított puder szagát, a levegő remegő és meleg volt, a gyaloghintót éppen mostan használhatta egy hölgy. Cuvillies különben igen érzéketlen volt ilyen dolgok iránt, de ma mélyet lélezett és valami boldogságféle áradt el benne. Hátradőlt, félig lehúnyt szempillái alól a kint mozgó embereket és lámpákat nézte, érezte, hogy az udvarhoz tartozik és szerény szívében sejteni kezdte, hogy milyen magasan áll egy kavallier.

Mialatt mindezt élvezve, lábait keresztberakta és kezét a párnához támasztotta, valami keményet érzett jobb mutató ujja alatt. Megfogta, a félhomályban szeme elé tartotta és egy kis rózsává formált tüt ismert meg, amelyet a vállkendők összetűzéséhez használtak. Cuvillies mosolygott. Arra gondolt, hogy másvalaki milyen elragadó kalandot teremtene ebből a leletből, gyorsan egész regényt gondolt ki és közben olyan izgatott lett, hogy a tüt, mint valami igazi rózsát a kabátja kihajtójára tűzte. Ezután a számára hallatlanul szemtelen tett után el is felejtette a kis holmit és élvezte a gyaloghintó enyhe ringatását.

Kitűnő hangulatban ért a bejárat elé és megindult a lépcsőkön fel a terem felé, melyek pompájukat neki köszönhatték.

Az alattomos hórákás volt oka, hogy későn érkezett. Ezalatt senki sem kereste vagy nélkülözte a nagy emberek közül a kis építőmestert. A bál már megkezdődött.

Cuvillies megállott az ajtóban és boldogságtól ragyogó szemekkel nézte művét. Igen, azért, hogy gyertyafény csillogjon, lágy hegedűhang szóljon, hogy tarkaruhás emberek, szép, vidám, előkelő sokasága forogjon itt — azért teremtette mindezt.

A levegő forró és aranypárás volt a fagygyertyáktól, álarcosok tömege kavargott a tükrök fényében megsokszorosítva. Ezer aranyos, kecses díszítés csillogott a mennyezetről. Hangok kerengtek a teremben, mint nyári madarak virágos rétek fölött.

A zene újra felhangzott és láthatatlan enyhe erőszakkal menüettet rendezett. Már az első ütemek után magánosan állt a kis Cuvillies, ki a rendezetlen zürzavarban eddig biztonságosan érezte magát a falnál. Azt hitte, most mindenki őt fogja nézni és újra zavartnak és szerencsétlennek érezte magát. Félénken osont az ajtóhoz, magára adatta a legkisebb dominót, amit csak találtak, álarcot kötött arca elé és csak akkor tért vissza a terembe, mikor a táncot már befejezték.

Az új zürzavarban ide-odatolták, míg hirtelen abban a csoportban találta magát, ahol Marysienka grófnő trónolt. A grófnő a középén ült, mellette azok, akik a választófejedelemhez való viszonyát értékelni tudták.

— Ó, a mi bűvésznünk — mondta Morawitzka, mikor a kis dominót megpillantotta és szép szemöldökeit, mint egy fejedelemnő kegyesen

magasra húzta. — Jöjjön csak ide, Cuvillies! Helytelen magától, hogy mindig a sarokba húzódik. Többet ér maga, mint ezek az urak itt együttvéve . . .

Az építész elsápadt álarca alatt, halálra ijedt ettől a bóktól; attól félt, hogy a grófnő szavai új ellenségeket, új irigyeket szereznek neki. Itt állt most és nem tudta, mihez kezdjen, érezte, hogy megfigyelik és megmosolyogják és legszívesebben elbujt volna egy egérlyukba.

Morawitzka elragadó mozdulattal emelte magasra karját és csókra nyujtotta kezét. Cuvillies zavarában szinte eszméletlenül közeledett, egy lépést tett előre, selyemköpenyét hátravetette amilyen gyorsan csak tudta és alázatos háláját lehelte a finom ujjacskákra.

— Ah — mondta a grófnő csodálkozva, mialatt ő fölemelte a fejét. . .

— Ah! mi ez? Jöjjön csak közelebb, ide, egész közel.

Cuvillies reszketett.

A grófnő teljesen hátravetette dominóját és megfogta ünnepi öltözete gallérját :

— Cuvillies, mi ez? Hogy kerül magához ez a tű?

Cuvillies szédült : a kaland !

— Ez a tű — válaszolt akadozva — ez a legméltóságosabb tű — méltóságos grófnő — az az —

— Építőmester ! — mondta ő egy csöppet sem halkan — ez a tű az enyém ! Micsoda indiszkrécio öntől. Így bánik egy nő gáláns emlékével, aki jó hírnevére büszke? Cuvillies ! Mit fognak az emberek gondolni, ha ezt megtudják? Több titoktartást tulajdonítottam magának. Pfuj ! Hogy hozhatta kedves titkunkat ilyen módon nyilvánosságra? Gyalázas ! Hűtelen !

Cuvillies közel volt az ájuláshoz. Nem látta, milyen pajkosan nevetett a grófnő és hogy szorították össze a többiek ajkukat, hogy komolyak maradhassanak.

— Grófnő, esküszöm önnek ! . . .

— Esküszik? Ismerem az esküt ! Hallgasson ! — És a körülállókhöz fordult : — Hölgyeim és uraim, mit szólnak ehhez? Engem így kompromittálni ! Nem kell őt ezért megbüntetni ?

— De igen ! — szólt egy hang, melynek hallatára a kis Cuvillies az utolsó ítélet harsonáit vélte hallani, mert a hang a választófejedelemé volt.

— Arra ítéljük őt, hogy az ön oldaláról el ne mozduljon grófnő, még ha hajnalhasadásig akarna is táncolni.

A gavallérok elragadtatásukban tapsoltak.

Cuvillies érezte, hogy aggodalma alaptalan volt. Ártatlan szíve csak most kezdte a tréfát érteni. Élete legmélyebb térdhajlását csinálta abba az irányba, honnan Károly Albrecht szavai az ítéletet kihirdették.

De ekkor közvetlenül a füle mellett meleg lehetetet érzett, egy asszony közelségét és Morawitzka suttogását hallotta :

— Nagyon kegyetlennek találja ezt az ítéletet, építőmester? Igen?

Ekkor érezte másodszor ezen az estén a titokzatos varázst, ki-egyenesedett és határozottan, értelmesen, lovagi tartással válaszolt:

— Életemet a szépségért!

Ebben a pillanatban megszólalt a zene.

Cuvillies megtalálta a komédia legragyogóbb és leghatásosabb befejezését. Ő volt a győző — hódolatteljes Morawitzka Marysienkával szemben, aki ragyogott ettől, mint egy csodálatos csillag.

A grófnő elfogadta a karját, le kellett hajolnia, de olyan ügyesen tette, hogy nem hatott nevetségesen. Tánchoz álltak fel. A kis Cuvillies megfelejtkezett önmagáról, olyan mámoros, olyan boldog volt. Kecsesen és élénken táncolt, olyan finomak voltak mozdulatai, hogy a grófnő elbámult.

Megtanulta, hogy mindent úgy vizsgáljon, vajjon kedvező keretet ad-e neki; megszokta, hogy az emberek szolgálják, szolgálják az ő ragyogását, csak egy volt nála is jelentékenyebb — a választófejedelem. És most megjelenik ez az építőmester, egy gyermek, egy törpe, egy senki — alig veszi észre, hogy ő csak tréfál vele és úgy viselkedik, mintha Topor Morawitzka Marysienka akarna hódolni neki! Tulajdonképpen nevetséges volt. És mégis — ezeknek a termeknek varázsos szépségét, az aranyvonalakat, amik hullámszerű és dalolni látszanak, akár a gitár húrjai, mikor egy rajongó isten ujjai futnak keresztül rajtuk — ezt ő teremtette: különös, nagyon különös ember.

A szép, okos Marysienka gondolkozott.

És mire a táncnak vége volt, ő is elkészült a gondolataival.

— Cuvillies — mondta, mialatt helyükhöz tértek vissza — magadós nekem egy magyarázattal...

Bólintott.

— Nem itt! Óvatosaknak kell lennünk.

Cuvillies büszkén húzta ki magát. A grófnő észrevette ezt és mosolygott.

— Holnap a «dever»-nél várom.

— Ahogy parancsolja — felelt ő boldogan.

— És most menjen, a választófejedelem nem köszönné meg magának, ha ítéletét parancsnak venné.

— Milyen okos — gondolta a kis építőmester.

— Megígéri, hogy eljön?

— Mindent!

— Jó!... — és a kezét nyujtotta neki — azoknak az időknek legszébb kezét — kegyesen és ígérőn, mint a szerelem királynője tenné. Cuvillies meghajolt és csókot lehelt az ujjak hegyére, az első csókot életében, melynél egyébre gondolt, mint csupán kötelességre és udvariaságra. Aztán eltűnt. Annyi túlfeszített boldogság volt a szívében, mintha ismeretlen világmésszeségekből rásugárzott volna a Nap. Ő reá, aki eddig csak egy kis, szeretetben szegény emberke volt.

Marysienka grófnő tágas, pompától gazdag palotában lakott a Pranner-utcában. Odazarándokolt az udvari építész szépen öltözve és kifésülve másnap délfelé. Úgy érezte, mintha lelkében egy gyertyának nagy aranylángja lobogna.

Nem nagyon örült, mikor az előszobában vagy féltucat udvari gavallért talált, dacára, hogy erre el lehetett készülvén. Egy kék bársonyfüggöny mögött, mely az ajtót takarta, különféle dolgok történtek. Selyem suhogott, tük csörömpöltek, puderdobozokat raktak vissza az üvegre. Azután egy szobacica szaladt át a termen, kezében a reggeli csokoládéval.

A függönyt széthúzták.

A grófné sárga selyem-mennyezetes ágyban ült, vállán és karján csipkezuhatag ömlött alá, mint egy fátyol-vizesés.

Rámosolygott udvartartására és felragyogott :

— Cuvillies ! . . .

— Asszonyom ! . . . — mondta a kis ember szerény ujjongással és besietett az ajtón, míg a többiek meglepetten állva maradtak.

— Adja ide a csokoládémat ! Igy. Szabad a tálcát tartania.

— Milyen gyöngéd, finom kezei vannak magának, barátom . . .

Hogy aludt?

— Éppen ezt akartam kérdezni, grófnő . . .

— Jól és egy aranytemplomcskáról álmodtam, amit maga épített nekem. Elragadó volt. Művészi fülemülék ültek a párkányokon és szerelmesen énekeltek. Minden sötétpiros rózsacsokrokkal volt díszítve — egy édes mámor. Tegye a tálcát az asztalra. Segítsen bele a papucsomba . . .

Cuvillies két parányi lábat látott a pehely paplan alól kibujni és rájuk húzta a saffiánpapucsokat.

Ekkor a szép Marysienka visszavetette a paplant, lecsúszott fekhelyéről, ott állt a hirtelen szédüléstől környékezett építőmester előtt és nem volt rajta más, mint értékes csipkeinge.

— Ninon !

A komorna közelebb lépett.

— Húzd össze a függönyt ! Cuvillies elragadó. Tehát abban az előnyben részesül, hogy nem küldjük ki. A harisnyámat ! A fűzőmet ! Segítsen hát, építőmester !

— Azt kívánnám — mondta ez teljes zavarában — azt kívánnám, bár toilettje életem végéig tartana.

Marysienka hangosan nevetett.

— Mindenesetre úgy néz, mintha ijedtében meg akarna halni. De ne tegye meg semmi esetre se, sohase találják többé ilyen szeretetreméltó gavallért. A szoknyámat ! . . . a fésülködőköpenyemet ! . . . a tükröt ! . . .

Aztán bebocsátották a többieket. A grófnő köré gyülekeztek és aztán Cuvilliest egyszerűen elsöpörték csodálatuk bókjaiknak áradatá-

val. Ő az ablakhoz állt, homlokát a téli hideg üveghez szorította, hogy vérét csillapítsa, mely kétségbeejtő gyorsasággal szaladt az erein keresztül. Úgy érezte, mintha belsejében egy új, nagyon kalandos ember élne, aki véletlenül és csupán még egy kis időre van a régi nyomorúságos testben. Úgy érezte, hogy csak egyszer kellene mélyen lélekeznie és ez a test szétpattanna és ő tízezer rózsaszínű virágot tarthatna a szép grófnő csodálatos tekintete elé. Ezek a majmok, akik ma ő körülötte ugráltak, nádból font bábuk voltak a számára, amilyeneket a szabók használtak, hogy udvari öltözeteket akasszanak rájuk.

Érezte: lealázó a fecsegésüket hallgatni, mert mint zavaros cseppek hullottak a grófnőre. Az építőmester szenvedett tőlük.

Elszántan hagyta el a szobát és hazament. Senki se látszott ezt észrevenni. Cuvillies Ferenc mérhetetlen boldogságot vitt magával. Ma először látott egy asszony mást őbenne, mint csupán a művészies törpét. Az embert, a férfit — Egy nő? A nő? Az összes asszonyok legszébbike!

Az építőmester palotákat érzett a lelkében kinőni, orgonafugákat hallott morajló terek fölött. Aranycirádák fonódtak köréjük, majd leheletfinom törékeny csipkediszekké formálódtak. Lelkének minden halhatatlan érzése hatalmas szárnyakkal szállt fölfelé az ég kapuihoz.

Nyugtalan délután következett, majd éjszaka alvás nélkül, nagy-szabású álmokkal, felhevült arcokkal tele, azután egy reggel, mikor minden valósággá zsugorodott össze és vígasztalan józan szemmel nézett rá.

A kis építőmester mogorva és önmagával szemben gúnnyal volt tele; délelőtti jei mindig olyan szürkék voltak, mint a meszelt fal. Mialatt borotválkozott, az arcát figyelte és a legudvariatlanabb gondolatái támadtak egy Cuvillies nevezetű emberrel szemben.

— Majom! — szólt gonoszul hozzá. — Majom! Majom!

Amaz a tükörben elszomorodott, grimaszt vágott, emez a tükör előtt nagyon elégedett volt, hogy azt elszomorította. Jól esett neki. Mosolygott, — a másik szintén mosolygott szeretetreméltó kis ráncocskákkal a szeme külső sarkában. Magából a szemből egy sugár tört fel, olyan, mint a nap, mikor elvonuló viharfelhők után az istenien magas-tos táj szikrázó szépségét feltárja és megérteti. És itt is van valami, gondolta Cuvillies saját szeméről, ami egy másik világból jön, ami több és nagyobb, mint egy udvari gavallér pirosra lakkirozott cipősarkának a magassága.

Én vagyok Cuvillies építőmester... Ki akarja ezt a sugarat elvenni tőlem? Ki olyan nagy, hogy ennek a világosságnak a forrásához nyúlhatna?

Kopogtak.

A választófejedelem komornyikja, minden polgáriasság felett magasan álló, fontos és befolyásos férfiú lépett be.

— Uram — szólalt meg. Hanghordozása a szolgálaiasság, udvarias-

ság és fölény keveréke volt. — Uram, a választófejedelem öfensége önt méltóztatik hívatni.

Az építőmester nagyot nyelt; érezte, hogy reszket a keze és megvágta az állát.

— Szolgálatára állok . . .

A komornyik semmit sem tudott, tehát mindenttudóan mosolygott:

— Minden jól fog menni! Meghívás az udvari ebédre . . .

Cuvillies fellélegzett és hallgatagon gyávának szidta magát. Ritkán történt meg, hogy az udvari ebédhez hívták, tehát kitüntetésnek kellett tekintenie.

Több meghajlás után egyedül maradt, rendbehozta külső megjelenését, a belsejével még egyelőre nem akart ez sikerülni neki.

Végre megérkezett a gyaloghintó és ezzel továbbhíntáztatta magát.

Kis körben étkeztek. Cuvillies közelében érezte a Moravitzka üdvözítő szépségét és úgy olvadt bele a puha boldogságba, mint egy égszínkék pehelytakaróba. Ez az együttlét oly közel vitte a szerelmeséhez, hogy nem kívánt semmit, pedig — vagy talán éppen azért, mert — senki sem törődött vele.

De később visszavonult a választófejedelem, oldalán haladt a grófnő és szemével intett a kis építőmesternek, aki tiszteletteljes távolból követte őket, további parancsra várva. Az ajtóban megfordult a választófejedelem:

— Cuvillies!

A függöny suhogva csapott össze hármuk mögött.

Keskeny fehér kezének egy mozdulatával leülésre szólította fel a választófejedelem. Csodálatos, derült és alapjában mégis melankólikus kecsességgel mosolygott. Ezzel a mosollyal nem csupán az asszonyokat tudta lefegyverezni.

A kis ember úgy ült előtte, mint egy kis kutya, mely kész az apparírozásra.

A választófejedelem hajlandóságában ragyogott.

— Na, mester, hogy érezzük magunkat?

— Ha fenséged megengedi, mint egy virágzó fa a fehér-kék ég alatt.

— Hol tanulta a bókokat, barátom? Úgy tűnik fel nekem, magas iskolában járt.

— A lehető legszebb iskolába . . . — mondta Cuvillies. Moravitzka ragyogott az élvezettől.

— Maga nagyon megváltozott . . .

— Az élet téves utakból áll és olyan, mint egy kaland. Odysseus és társai is abba a helyzetbe kerültek, hogy átváltoztatták őket.

— Aminél, remélem, hogy Circéje kellemesebb formát fog a maga számára választani.

— Az építőmester elvörösödött.

— Nem bájos? — kérdezte Marysienka. Károly Albrecht a fejét rázta és ellenállhatatlan kegyvel válaszolt:

— Egy Cuvillies nem bájos...

A kicsi felragyogott, boldogan és hálásan.

Némi csend után megszólalt a választófejedelem:

— Nagyanyám építtette ezt a Nymphenburgot. Akkoriban még sok pénz volt az országban. És a művészeket olyan feladatok elé lehetett állítani, melyekért nem volt okuk szégyenkezni. Ma már nem vagyunk olyan gazdagok belsőleg sem, de külsőleg sem. Annál rosszabb a maga genialitásának, Cuvillies, mert mit jelent az: úrnak lenni?

A kék szem a távolba nézett és mély bánat hajnalodott benne. Olyan csendes, elmerengő volt ez a tekintet, hogy az építőmester sohasem tudta elfeledni.

— De mégis! Hagyjuk ezt... Meg kell elégednünk. Igen, csekélyebb, ha a nagyobb túlnagy. Mi nem építhetünk palotákat, de, mondja, barátom, egy kis kastélyt, egy pavillont? Mi?

Az építőmester figyelve bólintott és kezével formázó mozdulatot csinált.

Ez a buzgalmában jelentéktelen mozdulat újra jókedvre hangolta a választófejedelemet. Mozgékony szelleme sziporkázott, mint egy pompás szökőkút a tűzijátékok tarka fényében.

— Fák közt, Cuvillies, künn, a nymphenburgi parkban. Egy kis kastély a Diana berkeiből hazatérő vadász számára — nos, hová? Gyöngédebb, kevésbé ellenálló országokba, egy vámházacska a hídnál, mely Artemis birodalmából Aphroditéébe vezet.

A választófejedelem könnyedén meghajolt és Topor Moravitzka Marysienka grófnő kezét ajkához emelte...

Ebben a pillanatban Cuvillies Ferenc számára elveszett: életboldogság, mennyország, öröküdvösség, nevetés és sírás. Mint törpe állt a szolgálaiasság legalacsonyabb fokán.

Mint eszköz, mint bolond, mint egy tárgy.

— Meg van lepve? — kérdezte barátságosan a választófejedelem. Mozdulatlan kifejezéssel nézett az építőmesterre.

Cuvillies a grófné szemeit kereste, de az félrenézett...

— Nos?

— Fenséges választófejedelem... — dadogta. Azt akarta mondani: Én tegyem meg? Én fonjak rózsákat és aranyat a boldogságtok köré? Én fessek piros bársonyt a szívem vérével? Én varázsoljak oda gyöngéd szépséget annak a számára, akit szeretek — az ő boldogságára, amit egy másikkal élvez?

— Fenséges választófejedelem... — Mi tört, mi szakadt el ebben a percben? Micsoda zuhanás volt ez! Légvárakból szármalmas mélységbe...

— Nos tehát?

— Fenséges választófejedelem... — mondta Cuvillies és sápad-

tan állt ura előtt — én . . . a terveket . . . a legközelebbi napokban . . . a legjobbat . . . meglegedve . . . — Kitámolygott.

Topor Moravitzka grófnő elgondolkozva, nagyon elgondolkozva nézte az ujjai hegyét. Tudta, az aki itt kiment, talán az egyetlen férfi volt, aki csak az övé, teljesen és örökre az övé volt.

De nem szólt semmit. Minek is?

* * *

E délután óta Cuvillies eltűnt az udvar számára.

Ha meghívták, kimentette magát, sok dolgát adva okul. Ha keresték, beteg volt. Valóságban két hétig lakásán maradt a nélkül, hogy egy lépést tett volna akár az ajtaja elé is. A magányt akarta. Nyugalomra volt szüksége a hirtelen felébredés után, ami legszebb, tárgyaltalan és legmerészebb álmát követte. Lassanként belátta, milyen esztelen volt és hogy senkire sem volt oka haragudni — hacsak önmagára nem. Ezt a feje mondta. De a szíve nem törődött az ilyen beismerésekkel.

Fájt, nagyon fájt.

A nagy velencei falitükörbe, amit különben nagyon szeretett, belevágtá a porzóját és mogorva meglegedéssel mosolygott a cserepek fölött, pedig tudta, hogy céltalan nevetséges tükörképét a világból száműzni. De a rombolás zaja megkönnyítette kedélyét.

Aztán elkezdett dolgozni. François Cuvillies, aki mindig mestere volt a gráciának és finom önuralomnak, üvegekkel körítette el magát, melyekben nehéz öreg burgundi aludt. Éjszaka meggyújtott hat gyertyát, hármat jobbra, hármat balra, burgundi üvegével leült az asztalhoz és nekilátott.

Az első üveg után, mint egy halvaszületett gyermeket tartotta karjaiban nagy szenvedélyét, sírva és átkozódva eltemette. Aztán vette a szívét, egy összegyűrt piros selyemkendőt és kiterítette. Izzani kezdett most a gyertyaláng, mely a piros boron keresztül a papírra világított. Ködök szálltak fel és különös alakokat formáltak. Minden halandó idelent maradt — egy elszáradt vesztőhelyen. A vér énekelt, szellemi arcok bukkantak fel démoni komolysággal, majd néma mélabúival, kétségbeesve, majd azzal a fájdalommal, amely már a báj féltestvére. A kéz a rajzönt kereste.

A messze tornyokból ideszálló óraütés gyöngéd nyájkolompolásá változott. Rétek, vadrózsák, hősi romok, lengő szalagok, juhásznők és lovagok jelentek meg előtte.

Cuvillies vitette magát. A föld félhomályban maradt mögötte.

Őfelé az Elizeum csillogott keces istenekkel tele. Artemis szelíd őzekkel körülvéve, virágzó berkek közt járkált, Aphrodite tetszelegve forgott magas tükrök előtt, rózsás ujjai közt egy púderpamacsot tartva...

Igy teremtődött a kastély: a cikornyás idők legbájosabb költeménye szeretetreméltó géniusztól körülbegve, amint halk bánattal és végtelenül kecesen távoli pásztorfurulyákkal egyesül hangjuk.

* * *

Tavasszal nőtt ki a nymphenburgi parkban a rétekből. Egyszerűen, nemesen kívülről, pazar és táمولgó érzékek mámorával bensejében. Cuvillies naponta kihajtatott és a legcsekélyebb részletre is felügyelt.

Nyugalmát megtalálta a sikerben. Sokszor, szép estéken, mikor a kalapácsok már elpihentek, elgondolkozva állt az erdő szélén és nézte kis csodaművét. A legjobbat, amit lelkéből, szívéből adhatott, építette bele: fájdalmát és örömét, mennyországot és poklot.

Ősszel történt, hogy a zizegő lombokon keresztül Marysienka grófnő kocsija közeledett az úton.

Cuvillies hallotta és látta őt, de nem tért ki. Marysienka megállította a kocsit és feléje szaladt.

— Kicsi nagymester — mondta neki. Cuvillies a kezére hajolt.

— Nagyon fájt?

— Nagyon fájt, grófnő! — válaszolt. — De miért beszélünk erről?

A nap, még a nap is csak egy oldalról világíthatja meg a tárgyakat. Egy kis boldogság, egy kis szenvedés — más nem marad vissza az idők mulásával. Én azt hiszem, ez szükséges is. Miért? Ha az én kicsinységemet elfujja az élet, nem marad meg sem az örömem, se a fájdalmam. De amit kikalapált, kiújjongott, kivert belőlem, az megmarad. De mi marad a maga öröméből, fájdalmaiból, grófné? Még egy sóhaj sem a szélben. Itt állok én és itt áll a művem. Ki csinálja utánam? Hogyan? Ki? Mikor? Lássá, ez az élet egyetlen értelme. Az életből alkotni, még ha fáj is...

A grófné ránézett.

— Maga... Én irigylem kegyedet...

— Megengedem...

— Igen, ha én egyszer meghalok...

— Akkor senki sem fog törődni önnel...

— De magával igen, Cuvillies...

— Velem igen! Az egyetlen, amit nekem az élet nyújt, csak akkor jön meg, ha már halott leszek. Szép, de kissé fájdalmas tréfa. És józan kilátás.

— Maga frivol!

— Csak okos lettem.

— Boldog?

— Csak az ostobák boldogok.

Marysienka hallgatott.

Az építőmester nagy önuralommal és nem minden csípősség nélkül kérdezte tőle:

— Azon gondolkozik, hogy boldog-e?

— Nem, én nem vagyok az...

— Hogyan?

— Ez a pavillon, Cuvillies — ez egy mauzoleum...

— Egy...

Marysienka bólintott:

— A szerelem istenének szárnyai vannak, barátom. Én sohasem fogok a maga ezüstös-kék szobáiba belépni!

— Meg akar halni?

— Úgy, körülbelül... Férjhez megyek.

— Ön...

— A választófejedelem kívánja házasságomat Porcia herceggel...

— Ez azt jelenti...

— Ez azt jelenti, hogy elég volt neki. Nagyurak és áprilisi nap. Hisz tudja. Nem én vagyok az első, sem az utolsó.

— És a kastély?

— Elragadó, ironikus tréfa; készítette egy genie, akit Cuvilliesnek hívnak és egy kontár, akit sorsnak neveznek... A választófejedelemné után Amália lesz a neve...

Cuvillies a fák csúcsát nézte, ahogy az esti szellő lassan hullatta le lombjukat. Az erdő alkonyuló homályába tekintett. Legkedvesebb csodaépületének eltűnő fehérségét figyelte. És akkor a szép Topor Morawitzka Marysienka szemébe nézett. Szája körül a rokokó mosolya játszadozott.

— A sors nem kontár, grófnő. Én meg vagyok bosszúlva. Legyünk barátok, ez az egyetlen szabadság, amit az élet megenged nekünk.

Geissler Horst Wolfram.

A nymphenburgi Amalienburg.

Fáy Dezső fametszete.